

Оксана ШАМРАЙ,
начальник відділу
Національної школи суддів України,
кандидат юридичних наук

СПЕЦІАЛЬНІ ПЕРЕВІРКИ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ

Міжнародний досвід та українські реалії

Завданням загальнодержавного значення, на реалізацію якого спрямовані зусилля широкого кола органів державної влади та державних установ України, є формування висококваліфікованого суддівського корпусу, здатного сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя. Адже суддя – це людина, яка покликана служити правосуддю. І лише той суддя, що усвідомлює свою функцію та відповідальність, яка на нього покладена, буде відповідати встановленим вимогам¹. Ключову роль у механізмі забезпечення належного кваліфікаційного рівня суддів відіграють Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада юстиції та Національна школа суддів України.

Увесь шлях, який проходить претендент до суддівського крісла, повинен зводитись до єдиного – призначення суддею особи, яка є високопрофесійним і високоморальним досвідченим фахівцем. Тому доцільно приділити окрему увагу саме проведенню спеціальної перевірки кандидатів на посади суддів, тобто контингенту осіб, які виявили бажання працювати суддями².

Для нашої держави проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посади судді, є порівняно новим явищем, як наслідок – спеціальні дослідження цього питання практично відсутні, і тому вва-

¹ Барак Аарон Судейское самоусмотрение / Пер. с англ. – М.: НОРМА, 1999. – С. 167.

² Скомороха Л. Концептуальні підходи щодо отримання всебічної та повної інформації стосовно осіб, які претендують на зайняття посади судді / Л. О. Скомороха // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. – № 2. – С. 45.

жаю за доцільне дослідити інститут спеціальної перевірки на теренах деяких країн пострадянського простору: Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Молдова, Киргизької Республіки та Республіки Казахстан.

Російська Федерація. Пунктами 6 – 8 статті 5 Закону Російської Федерації «Про статус суддів у Російській Федерації»¹ визначено порядок проведення перевірки достовірності документів і відомостей, поданих кандидатом на посаду судді.

Так, після складання кваліфікаційного іспиту громадянин Російської Федерації, який відповідає вимогам, що висуваються до кандидата на посаду судді, має право звернутися до відповідної кваліфікаційної колегії суддів із заявою про рекомендацію його на вакантну посаду судді. Кваліфікаційна колегія суддів організує перевірку достовірності поданих кандидатом на посаду судді документів: 1) оригіналу документа, який посвідчує особу претендента як громадянина Російської Федерації, або його посвідченої копії; 2) анкети, яка містить біографічні відомості про претендента, у якій також вказується відсутність обставин, передбачених підпунктами 2-6 пункту 1 і пунктом 5 статті 4 Закону Російської Федерації «Про статус суддів у Російській Федерації», які перешкоджають здійсненню кандидатом повноважень судді, а також прізвище, ім'я, по батькові, дату і місце народження кожного члена його сім'ї; 3) оригіналу документа, який підтверджує отримання особою вищої юридичної освіти, або його посвідченої копії; 4) оригіналів трудової книжки, інших документів, які підтверджують трудову діяльність претендента, або їх посвідчених копій; 5) документа, який підтверджує відсутність у претендента хвороб, які перешкоджають призначенню на посаду судді; 6) відомостей про результат кваліфікаційного іспиту; 7) характеристик з місць роботи (служби) за останні 5 років трудового (службового) стажу, а у разі роботи (служби) протягом вказаного строку (повністю або частково) не за юридичною спеціальністю – також із місць роботи (служби) за юридичною спеціальністю за останні 5 років такої роботи (служби). Характеристика має бути видана претенденту на посаду судді протягом 7 днів від дня його звернення; 8) відомостей про доходи претендента, про майно, яке належить йому на праві власності, і зобов'язання майнового характеру претендента, а також відомості про доходи іншого з подружжя та неповнолітніх дітей претендента про майно, яке належить їм на праві власності, і зобов'язання майнового характеру іншого з подружжя та неповнолітніх дітей претендента. Законом також передбачено, що саме кваліфікаційна колегія суддів організує перевірку достовірності документів та відомостей, поданих кандидатами на посаду судді. Для цього вона вправі звернутися з вимогою про перевірку достовірності наданих їй документів та відомостей до відповідних органів, які зобов'язані повідомити про результати перевірки у встановлений колегією строк, але не пізніше, ніж через 2 місяці від дня надходження вказаної вимоги.

¹ Закон Российской Федерации «О статусе судей в Российской Федерации» (с изменениями и дополнениями) от 26 июня 1992 года № 3132-1 [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://base.garant.ru/10103670/>.

За результатами розгляду заяв усіх громадян, які претендують на посаду судді, результатами перевірки достовірності документів і відомостей та з урахуванням результатів кваліфікаційного іспиту кваліфікаційна колегія суддів приймає рішення про рекомендування одного чи кількох із них кандидатом на посаду судді або про відмову в наданні такої рекомендації. Важливим є той факт, що у разі встановлення під час перевірки недостовірності відомостей, поданих кандидатом на посаду судді, громадянин не буде рекомендований на посаду судді.

Республіка Білорусь. Порядок проведення спеціальної перевірки кандидатів на посаду судді визначений пунктами 2-7 глави 2 Інструкції про умови і порядок проходження матеріалів про призначення на посаду (звільнення з посади) суддів загальних судів Республіки Білорусь, присвоєння кваліфікаційних класів¹, яка прийнята на виконання положень глави 8 Кодексу Республіки Білорусь про судоустрій і статус суддів².

Так, на розгляд кваліфікаційної колегії суддів виноситься, як правило, питання щодо не менше двох зареєстрованих кандидатів на посаду судді не пізніше 10 днів із моменту виникнення вакантної посади судді. Кваліфікаційна колегія суддів не пізніше 14 днів із моменту отримання документів дає висновок про рекомендування кандидата на наявну вакансію.

Головне управління юстиції обласного, Мінського міського виконавчих комітетів (далі – головне управління юстиції) не пізніше 3 днів після засідання кваліфікаційної колегії направляє необхідний пакет документів на погодження кандидатури з головою обласного, Мінського міського виконавчого комітету. Після отримання письмового підтвердження погодження кандидатури головне управління юстиції та обласний, Мінський міський, Білоруський військовий суд в триденний строк направляють необхідний пакет документів до Міністерства юстиції Республіки Білорусь (далі – Міністерство юстиції).

Згідно з Інструкцією про умови і порядок проходження матеріалів про призначення на посаду (звільнення з посади) суддів загальних судів Республіки Білорусь пакет документів при призначенні особи на посаду судді вперше має містити:

- подання на ім'я Міністра юстиції Республіки Білорусь (далі – Міністр юстиції), підписане відповідним начальником головного управління юстиції і головою обласного, Мінського міського, Білоруського військового суду (1 примірник);

¹ Постановление Министерства юстиции Республики Беларусь от 8 апреля 2008 года № 22 «Об утверждении Инструкции об условиях и порядке прохождения материалов о назначении на должность (освобождении от должности) судей общих судов Республики Беларусь, присвоении квалификационных классов» (Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь 15 апреля 2008 года № 8/18625) [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://pravoby.info/docum09/part06/akt06167/index.htm>.

² Кодекс Республики Беларусь о судоустройстве и статусе судей от 29 июня 2006 года № 139-3 в редакции Закона Республики Беларусь от 10 июля 2012 года № 426-3 (Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 26.07.2012, 2/1978) <Н11200426> [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=Nk0600139&p2={NRPA}>.

- довідку-об'єктивку згідно з Додатком 1 до Інструкції (1 примірник);
  - письмове підтвердження погодження кандидатури на посаду судді з головою обласного, Мінського міського виконавчого комітету (оригінал і копія);
  - характеристику, яка підтверджує ділові, професійні та особисті якості кандидата, його організаторські здібності та вміння працювати з людьми (у двох примірниках, обов'язкова наявність печатки, дати і підпису про ознайомлення);
  - копію свідоцтва Верховного Суду Республіки Білорусь про складання кваліфікаційного іспиту на посаду судді (два примірники);
  - висновок відповідної кваліфікаційної колегії суддів про реєстрацію в якості кандидата на посаду судді згідно з Додатком 2 до Інструкції (2 примірники);
  - висновок відповідної кваліфікаційної колегії суддів про можливість призначення на вакантну посаду судді згідно з Додатком 3 до Інструкції (два примірники);
  - заяву на ім'я Міністра юстиції та Голови Верховного Суду Республіки Білорусь (далі – Голова Верховного Суду) про призначення на посаду згідно з Додатком 4 до Інструкції (2 примірники з відповідними візами);
  - особову картку обліку кадрів із фотографією 4,5 x 6 см (3 примірники);
  - 2 фотографії розміром 4,5 x 6 см у конверті;
  - автобіографію (3 примірники);
  - копії дипломів про всі отримані вищі освіти (2 примірники);
  - виписку із залікової відомості, яка додається до диплома про закінчення вищого навчального закладу (2 примірники);
  - декларацію про доходи і майно за формою, затвердженою постановою Ради Міністрів Республіки Білорусь від 29 липня 2006 року № 952 «Про деякі питання декларування доходів та майна державними службовцями та іншими категоріями осіб» (Національний реєстр правових актів Республіки Білорусь, 2006 р., № 124, 5/22662; 2008 р., № 1, 5/26437), за минулий календарний рік кандидата на посаду судді та його повнолітніх близьких родичів, які разом проживають та ведуть спільне господарство (3 примірники);
  - медичний висновок із лікувальної установи, який підтверджує можливість виконання службових обов'язків на посаді судді за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я Республіки Білорусь;
  - довідку з наркологічного і психоневрологічного диспансерів (оригінал і копія);
  - не менше двох рекомендацій діючих суддів чи працівників органів юстиції (оригінали);
  - зобов'язання іншого з подружжя і близьких родичів дотримуватися вимог постанови Міністерства юстиції від 17 липня 2002 року № 19 «Про забезпечення незалежності суддів» (Національний реєстр правових актів Республіки Білорусь, 2002 р., № 85, 8/8374) згідно з Додатком 5 до Інструкції (2 примірники);
  - копію паспорта, що підтверджує громадянство Республіки Білорусь.
- Пакет документів, сформований головним управлінням юстиції і кваліфікаційною колегією суддів, подається на паперовому і електронному носіях.

Управління кадрів та ідеологічної роботи протягом трьох днів із моменту надходження пакету документів безпосередньо до управління перевіряє повноту і правильність оформлення документів і направляє матеріали до Державного секретаріату Ради Безпеки Республіки Білорусь.

Після детального вивчення матеріалів, які характеризують рівень професійної підготовки, ділові і моральні якості кандидата на посаду судді, та отримання висновку Державного секретаріату Ради Безпеки Республіки Білорусь начальник управління кадрів та ідеологічної роботи разом з начальником управління організації та аналітичного забезпечення діяльності судових органів передають усі матеріали заступнику Міністра юстиції, який координує діяльність суддів загальних судів Республіки Білорусь, для подальшої доповіді Міністру юстиції і прийняття рішення про запрошення кандидата на спільне засідання колегії Міністерства юстиції та Президіуму Верховного Суду Республіки Білорусь (далі – спільне засідання колегії та Президіуму) або про повернення документів до відповідного головного управління юстиції з обґрунтуванням неможливості розгляду запропонованої кандидатури.

Спільне засідання колегії та Президіуму проводиться залежно від надходження матеріалів, як правило, не рідше 1 разу на місяць за наявності не менше 15 матеріалів щодо кандидатів на призначення на посаду судді районного (міського), міжгарнізонного військового і спеціалізованого судів, обласного (Мінського міського), Білоруського військового судів.

Киргизька Республіка. Рада з відбору суддів Киргизької Республіки (далі – Рада) для здійснення відбору на конкурсній основі кандидатів на заміщення вакантної посади судді (вправі 1) здійснювати запити та отримувати необхідну інформацію, документи та інші матеріали від державних органів і органів місцевого самоврядування, організацій і посадових осіб; 2) заслуховувати усні та витребовувати письмові пояснення посадових осіб органів державної влади і місцевого самоврядування (абзац 3 частини 4 статті 19 Конституційного закону Киргизької Республіки «Про статус суддів Киргизької Республіки»¹, частина 2 статті 3 Закону Киргизької Республіки «Про Раду з відбору суддів Киргизької Республіки»², частина 2 пункту 4 Регламенту Ради з відбору суддів Киргизької Республіки³).

Кандидат на посаду судді повинен особисто чи письмово подати до Ради заяву, а також: 1) копію паспорта, яка засвідчує громадянство та вік претендента; 2) завірену копію диплома про вищу юридичну освіту; 3) завірені копії трудової книжки, інших документів, які підтверджують наявність у

¹ Конституционный закон Кыргызской Республики «О статусе судей Кыргызской Республики» от 9 июля 2008 года № 141 в редакции Конституционного закона Кыргызской Республики от 13 июня 2011 года № 41 [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.media.kg/law/konstitucionnyj-zakon-kr-o-statuse-sudej-kyrgyzskoj-respubliki/>.

² Закон Кыргызской Республики «О Совете по отбору судей Кыргызской Республики» от 13 июня 2011 года № 40 в редакции Закона Кыргызской Республики от 6 апреля 2011 года № 27 [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=45165.

³ Регламент Совета по отбору судей Кыргызской Республики [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://precedent.kloop.kg/2011/07/25/reglament-soveta-po-otboru-sudej-kyrgyzskoj-respubliki/>.

претендента стажу роботи в юриспруденції; 4) медичний висновок про стан здоров'я, який видано протягом одного року до участі в конкурсі; 5) сертифікат про складання кваліфікаційного іспиту – для осіб, які претендують на зайняття посади судді місцевого суду вперше і не мають досвіду суддівської роботи, та для осіб, які мають стаж суддівської роботи, у яких строк перерви між поданням заяви про участь у конкурсі та звільнення особи з посади судді або припинення повноважень судді перевищує 10 років (частина 2 статті 17, абзац 3 частини 1 статті 19 Конституційного закону Киргизької Республіки «Про статус суддів Киргизької Республіки»).

Після отримання документів від кандидатів Рада формує список претендентів на посаду судді, який публікується в державному друкованому органі Киргизької Республіки та на веб-сайті Ради не пізніше 40 днів із дня публікації оголошення про конкурс для отримання відгуків про професійні та моральні якості претендентів. Перевірка анкетних даних кандидатів на посаду судді здійснюється на предмет встановлення їх добросовісності та відсутності обставин, здатних вплинути на неупередженість і незалежність цих осіб у разі призначення їх на посаду судді. Так, Рада після отримання заяви та доданих до неї документів самостійно здійснює запит на інформацію про судимість претендента до компетентного органу – Міністерства внутрішніх справ чи до спеціальної служби поліції¹, який не пізніше 10 днів має дати відповідь (абзаци 3 і 4 частини 4, частина 5 статті 19 Конституційного закону Киргизької Республіки «Про статус суддів Киргизької Республіки»).

Згідно з Регламентом Ради (частина 2 пункту 4) Рада має право витребувати, окрім довідки про відсутність судимості, копії декларацій про доходи, майно і зобов'язання, а також інші відомості, які характеризують особу претендента на посаду судді, з державних, муніципальних та інших організацій.

Проведення перевірки кандидатів на посаду судді розглядається в Киргизії як дієвий засіб боротьби з корупцією в судовій системі країни. У зв'язку з цим серед науковців та практиків існує думка про те, що під час перевірки анкетних даних кандидата на посаду судді потрібно співставляти рівень доходів із рівнем витрат, наявність чи відсутність фактів, які могли б поставити кандидата в залежність від певної особи чи осіб, зробити вразливим для проявів зовнішнього тиску (наприклад, підозрілі стосунки, зловживання алкоголем, пристрасть до азартних ігор тощо). На основі вказаної перевірки Рада повинна мати змогу ставити запитання кандидатам з приводу отриманих результатів перевірки².

Республіка Казахстан. У пункті 1 статті 29 Конституційного закону Республіки Казахстан «Про судову систему і статус суддів Республіки Казахстан» (далі – Конституційний закон) визначено, що суддею районного суду може бути призначений громадянин Республіки Казахстан, який досяг 25-річного віку; має вищу юридичну освіту, бездоганну репутацію і стаж роботи за

¹ Отбор судей Кыргызской Республики и международные стандарты независимости судей. Итоговый доклад. Обучающий семинар для членов Совета по отбору судей Кыргызской Республики. – Бишкек, 3–4 ноября 2011. – С. 23.

² Там само.

юридичною спеціальністю не менше двох років; який склав кваліфікаційний іспит (у тому числі у спеціалізованій магістратурі); який пройшов медичний огляд і підтвердив відсутність захворювань, що перешкоджають виконанню ним професійних обов'язків судді; який успішно пройшов стажування в суді та отримав позитивний відгук пленарного засідання суду. Від осіб, котрі закінчили навчання у спеціалізованій магістратурі, проходження стажування не вимагається.

Особливу увагу в зазначеному вище Законі (ст. 29-1) приділено проведенню медичного огляду кандидата на посаду судді як складової проведення спеціальної перевірки. Медичний огляд здійснюється з метою підтвердження факту відсутності в кандидата на посаду судді захворювань, які перешкоджають виконанню професійних обов'язків судді. Перелік захворювань, які перешкоджають виконанню професійних обов'язків судді, встановлюється спільним нормативно-правовим актом уповноваженого державного органу, який здійснює організаційне і матеріально-технічне забезпечення місцевих судів, та уповноваженого органу в сфері охорони здоров'я.

Експерти Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) вважають доцільним передбачити в Конституційному законі назви хвороб, виявлення у кандидата яких перешкоджатиме виконанню ним обов'язків судді. Якщо ж хвороба не впливає на розумові здібності людини, то вона не має розглядатися як перешкода для виконання обов'язків судді. Крім того, інваліди не повинні бути дискримінованими¹.

Республіка Молдова. Статтею 6 Закону Республіки Молдова «Про статус судді» визначено, що кандидатом на посаду судді може бути особа, яка має громадянство Республіки Молдова, місце проживання в країні та відповідає певним вимогам, до яких, окрім дієздатності, наявності диплома ліцензіата права, стажу роботи за юридичною спеціальністю, володіння державною мовою, також віднесені відсутність судимості, наявність позитивної репутації, а також придатність за станом здоров'я (згідно з медичним висновком) обіймати посаду судді.

Документами, які подаються кандидатом на посаду судді для участі у конкурсі та на основі яких здійснюється спеціальна перевірка, є: автобіографія, копія диплома, атестат про закінчення Національного інституту юстиції (за наявності), копія трудової книжки (за наявності), довідка про відсутність судимості, довідка про стан здоров'я, декларація про доходи і власність, характеристика з останнього місця роботи чи навчання (частина 2 статті 10 Закону Республіки Молдова «Про статус судді»²).

¹ Совместное заключение Бюро ОБСЕ по демократическим институтам и правам человека и Европейской комиссии за демократию через право по поводу Конституционного закона «О судебной системе и статусе судей Республики Казахстан» CDL-AD (2011)012 [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.ujk.kz/sojuzsudey/?sid=304>. П. 39.

² Закон Республики Молдова «О статусе судьи» от 20 июля 1995 года № 544-XII // Monitorul Oficial al Republicii Moldova от 26.10.1995, № 59-60. – Ст. 664 [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.csj.md/content.php?menu=1649&lang=6>.

У Республіці Молдова саме Вища рада магістратури наділена компетенцією перевіряти достовірність документів, поданих претендентом на посаду судді, і документів, поданих для призначення на посаду судді до досягнення особою граничного віку перебування на посаді судді або для просування по службі (пункт «с» частини 1 статті 4 Закону Республіки Молдова «Про Вищу раду магістратури»¹).

Україна. Після ознайомлення з досвідом деяких країн пострадянського простору, у яких уже не перший рік існує спеціальна перевірка майбутніх суддів, пропоную детальніше дослідити, як врегульоване питання проведення спеціальних перевірок кандидатів на посаду судді в Україні.

Згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів»² (далі – Закон) призначення на посаду судді вперше здійснюється виключно в порядку, визначеному цим Законом. Окремою стадією призначення на посаду судді вперше є здійснення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на основі поданих кандидатами на посаду судді документів перевірки відповідності осіб вимогам, установленим до кандидата на посаду судді, та організація проведення стосовно них спеціальної перевірки в порядку, визначеному законом.

Детальна перевірка усіх кандидатів на посаду судді вперше щодо їх відповідності встановленим Конституцією України і Законом вимогам є свого роду «розслідуванням», що здійснюється шляхом об'єктивного, неупередженого і всебічного вивчення усіх позитивних та негативних якостей кандидата.

У статті 68 Закону зазначено, що добір кандидатів на посаду судді полягає, зокрема, у проведенні щодо них спеціальної перевірки відповідності їх установленим вимогам до кандидата на посаду судді. Проведення спеціальної перевірки здійснюється і щодо відомостей, поданих кандидатами особисто, у порядку, встановленому законом. Питання організації проведення стосовно кандидатів на посаду судді спеціальної перевірки стали предметом регулювання спеціального Закону «Про засади запобігання і протидії корупції»³ та розробленого на виконання його положень Порядку організації проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування⁴ (далі – Порядок). Слід зауважити, що беззастережно використовувати Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» у частині прове-

¹ Закон Республіки Молдова «О Высшем совете магистратуры» от 19 июля 1996 года № 947-XIII // Monitorul Oficial al Republicii Moldova от 03.10.1996, № 64. – Ст. 641 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.csj.md/content.php?menu=1649&lang=6>.

² Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

³ Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

⁴ Порядок організації проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування: Указ Президента України від 25 січня 2012 року № 33/2012 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

дення перевірок кандидатів на посаду судді не можна, оскільки, по-перше, він стосується не лише проведення спеціальних перевірок щодо осіб, які претендують на зайняття посад професійних суддів, по-друге, цей Закон має свій окремий предмет правового регулювання. З огляду на це у пункті 1 Порядку зазначається, що спеціальна перевірка відомостей про кандидатів на посаду судді здійснюється з урахуванням вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Так, не будуть застосовуватися положення Порядку про подання письмової згоди кандидата на проведення спеціальної перевірки протягом трьох днів із дати одержання кандидатом повідомлення про результати конкурсу, оскільки спеціальна норма статті 67 Закону вимагає надання письмової згоди на збирання, зберігання та використання інформації про кандидата з метою проведення щодо нього спеціальної перевірки на етапі подання документів для участі у доборі кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Таким чином, предмет спеціальної перевірки становлять як відомості, що підтверджують їх відповідність установленим вимогам до кандидатів на посаду судді (громадянство України, вік, наявність вищої юридичної освіти і необхідного стажу роботи в галузі права, вимоги щодо осідлості, володіння державною мовою, стану здоров'я, обсягу дієздатності, відсутності незнятої чи непогашеної судимості), так й інші відомості, надані кандидатами особисто. При цьому всі документи, визначені Законом, подаються кандидатами на посаду судді вперше до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України особисто¹. Іншими відомостями про кандидата можуть бути дані анкети такого кандидата на посаду судді, зокрема: 1) адреса за місцем фактичного проживання та реєстрації; 2) ідентифікаційний номер; 3) попередні прізвище, ім'я, по батькові у разі їх зміни; 4) дані про попереднє громадянство у разі його зміни; 5) інформація про сімейний стан та дані про всі попередні шлюби; 6) дані про повні прізвище, ім'я, по батькові батька/вітчима, матері/мачухи, сестер і братів, подружжя (у тому числі колишнього подружжя) і дітей (якщо змінювалися – також попередні прізвища, імена, по батькові), дата і місце їх народження, громадянство, адреси місця реєстрації і місця постійного проживання, місце роботи (навчання), посада (якщо особа не працює – інформація про її попереднє місце роботи). Якщо особа померла – може перевірятися інформація про дату смерті; 7) адреси місць проживання та реєстрації кандидата, що підтверджують проживання в Україні не менше 10 років; 8) відомості про притягнення до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної відповідальності; 9) додаткові відомості про освіту, підвищення кваліфікації (перепідготовку), наявність наукових праць, винаходів, викладацького досвіду та опублікованих праць у галузі права; 10) рівень володіння державною

¹ Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо проведення добору кандидатів на посаду судді вперше згідно з положеннями Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді: Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 16 березня 2011 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://vkksu.gov.ua/ua/dobir-kandidativ-na-posadu-suddi-vpershe/documents-pp/>.

та іноземними мовами; 11) наявність нагород, державних премій, грамот та інших відзнак; 12) інформація про трудову діяльність, не відображену в трудовій книжці (включаючи сумісництво) за останні 10 років, а також про наявність відповідних статусів і прав на зайняття певною діяльністю (адвокат, нотаріус, арбітражний керуючий, суб'єкт підприємницької діяльності тощо); 13) відомості про проходження військової служби в Збройних Силах України; 14) відомості про членство в політичних партіях, громадських організаціях та/або професійних спілках; 15) відомості про фінансову історію кандидата на посаду судді; 16) рекомендації двох осіб, які можуть охарактеризувати кандидата як професіонала.

Важливо, щоб спеціальна перевірка була комплексною, оскільки її метою є встановлення відповідності кандидатів на посаду судді всім вимогам, визначеним законом.

За логікою пунктів 3, 5 частини 1 статті 66 Закону перевірки кандидатів на посаду судді поділяються на спеціальні та інші необхідні перевірки. Оскільки Закон чітко не визначає інших перевірок, припускаю, що такими є перевірки кандидатів щодо їх готовності до роботи на посаді судді або щодо інформації, яка характеризує особисті і моральні якості кандидатів.

За джерелами надходження інформації про кандидата на посаду судді перевірки поділяються на: 1) перевірки відомостей, поданих кандидатами на посаду судді особисто; 2) перевірки відомостей за процедурою звернення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України із запитом для отримання інформації про кандидата на посаду судді до підприємств, установ, організацій усіх форм власності; 3) перевірки відомостей, поданих організаціями та громадянами протягом часу проведення перевірки.

За завданням проведення перевірки поділяються на основні, додаткові, повторні.

Основною є перевірка, в ході якої повністю вирішуються завдання, поставлені щодо з'ясування відомостей про особу, яка претендує на зайняття посади судді, стосовно: її громадянства; стану здоров'я; рівня освіти; наявності наукового ступеня, вченого звання; підвищення кваліфікації; притягнення особи до кримінальної відповідальності (в тому числі за корупційні правопорушення); наявності судимості, її зняття, погашення; даних про накладення адміністративних стягнень за корупційні правопорушення; відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік; інформації про наявність в особі корпоративних прав, інших відомостей, вимога щодо подання яких встановлена законом.

Додаткова перевірка може проводитись у разі суттєвої зміни попередніх обставин, що перевірялись, або за умови подання до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України нової інформації про кандидатів на посаду судді від організацій та громадян, що не була предметом попередніх перевірок та має важливе значення для повного з'ясування відомостей про кандидата.

Повторна перевірка може призначатися у разі порушення процедури проведення основної перевірки як з власної ініціативи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, ініціативи Вищої ради юстиції (у випадку виявлення

нею обставини, що перешкоджають зайняттю кандидатом посади судді, та повернення матеріалів до Комісії для проведення перевірки таких обставин), так і у разі обґрунтованої незгоди кандидата на посаду судді з результатами перевірки, викладеними у його письмових зауваженнях, що подані до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Вважаю, що здійснення вищевказаних перевірок є необхідною гарантією, яка забезпечить ефективний та якісний відбір кандидатів у судді.

У Порядку визначені органи, що уповноважені проводити перевірки даних про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

За перевірку відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності, наявність судимості, її зняття, погашення, а також про застосування до кандидата адміністративних стягнень за корупційні правопорушення відповідає Міністерство внутрішніх справ України. Зазначену перевірку здійснює Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення Міністерства внутрішніх справ шляхом перевірки відомостей про особу у аналітичній інформаційно-пошуковій системі «АРМОР» і за результатами перевірки видає довідку про відсутність чи наявність судимості (форма ІП-1).

Перевірка достовірності відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік, здійснюється безпосередньо підрозділами оподаткування фізичних осіб Державної податкової служби України, які перевіряють відомості про кандидата в автоматизованій інформаційній системі «Облік податків і платежів».

Спецперевірка щодо освіти кандидата, наявності у нього наукового ступеня, вченого звання проводиться уповноваженим підрозділом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. За допомогою інформаційно-виробничої системи «Освіта» та паперових архівів перевіряється інформація про навчання кандидата у вищому навчальному закладі та про отримання ним диплома відповідного зразка, а також про присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань.

Інформацію щодо притягнення кандидата до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення надає Міністерство юстиції України, перевіряючи відомості про нього у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні правопорушення (далі – Реєстр). Відповідальним за внесення інформації до зазначеного Реєстру, а також за надання витягу з Реєстру, який свідчить про внесення відомостей про особу до Реєстру або про відсутність відомостей про таку особу в Реєстрі, є Департамент антикорупційного законодавства та законодавства про правосуддя. Враховуючи те, що Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» введений в дію з 1 липня 2011 р., до Реєстру вносяться відомості щодо судових рішень про притягнення осіб до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, що були постановлені (ухвалені) після 1 липня 2011 року. Постає питання: а як бути з інформацією про осіб, які вчинили корупційне правопорушення до липня 2011 року і відомості про яких не потрапили до зазначеного Реєстру?

Для отримання медичної довідки (форма 086/о), сертифікату про проходження обов'язкового профілактичного огляду (форма 140-о) та довідки про проходження обов'язкового попереднього та періодичного психіатричного оглядів (форма 122-2/о) кандидат на посаду судді звертається до відповідних медичних установ Міністерства охорони здоров'я України, тому за перевірку відомостей про стан здоров'я кандидата відповідає саме це Міністерство. Але у зв'язку з тим, що на сьогодні в Україні не існує єдиної бази даних такої інформації, то і здійснити спеціальну перевірку достовірності поданих кандидатом відомостей про відсутність захворювань, що перешкоджають виконанню обов'язків судді, видається досить утрудненим.

У зазначений перелік була також внесена Державна міграційна служба України, яка мала перевіряти відомості про громадянство кандидатів на посаду судді. Незважаючи на те, що з моменту створення цього центрального органу виконавчої влади пройшло більше року, не було сформовано єдиної автоматизованої інформаційної системи обліку, аналізу і контролю міграційних потоків, тому централізовано перевірити надані кандидатом відомості не було можливим. Із виданням Президентом України 18 травня 2012 року Указу № 333/2012 «Про внесення змін до Указу Президента України від 25 січня 2012 року № 33» цю норму було виключено.

Слід зазначити, що наданий вище перелік органів не є вичерпним. Порядком передбачено, що для проведення спеціальної перевірки інших відомостей, вимога щодо подання яких установлена законом, можуть залучатися спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, а в разі потреби – інші центральні органи виконавчої влади.

Законодавець визначив і чіткий перелік документів, копії яких необхідно додавати до запиту про проведення спеціальної перевірки відомостей щодо кандидатів. Пропонуємо умовно розподілити їх на основні і додаткові. Під основними розуміємо документи, які в обов'язковому порядку подаються до всіх органів, які проводитимуть перевірку даних, поданих кандидатами. Під додатковими – документи, які подаються відповідно до специфіки діяльності органу, що буде здійснювати перевірку.

Отже, до основних документів належать засвідчені відповідним чином ксерокопії: 1) письмової згоди кандидата на проведення спеціальної перевірки; 2) автобіографії; 3) паспорта.

Додатковими документами є: 1) документи про освіту, вчені звання, наукові ступені; 2) декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік; 3) медична довідка про стан здоров'я; 4) військовий квиток (для військовослужбовців або військовозобов'язаних); 5) довідки про допуск до державної таємниці (у разі наявності); 6) інші документи, у яких містяться відомості, вимога щодо подання яких установлена законом.

По закінченні перевірки стосовно кандидата на посаду судді складається довідка з викладенням фактів і обставин, установлених за результатами перевірки. Для забезпечення прозорості механізму відбору осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або

місцевого самоврядування, у Порядку також передбачена можливість ознайомлення кандидата, щодо якого здійснювалась спеціальна перевірка, з довідкою про її результати. У разі незгоди з результатами перевірки він може подати свої зауваження у письмовій формі, а рішення про відмову кандидату в призначенні на посаду в разі встановлення факту подання неправдивих відомостей може бути оскаржено до суду. Якщо при проведенні перевірки було виявлено факти й обставини, що свідчать про невідповідність особи, яка звернулася із заявою про участь у доборі кандидатів на посаду судді, установленим законом вимогам, така особа не допускається до проходження наступних стадій призначення, про що Вища кваліфікаційна комісія суддів України приймає мотивоване рішення з обов'язковим повідомленням особи, якій відмовлено в допуску, шляхом направлення їй копії прийнятого рішення.

Практично значимим є питання хронологічних рамок (строків) проведення перевірок кандидатів на посаду судді. У частині 2 статті 68 Закону зазначається, що інформація про кандидата за запитами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України подається у 10-денний строк. Інших граничних строків із цього питання Закон не містить, але дозволяє організаціям та громадянам подавати до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України інформацію про кандидатів на посаду судді. Така інформація може надходити на всіх стадіях добору, тому Комісія має реагувати на неї шляхом проведення необхідних перевірок.

За Законом «Про засади запобігання і протидії корупції» спеціальна перевірка проводиться у 15-денний строк. Її метою є забезпечення оперативності реагування органів, які безпосередньо здійснюють перевірку, на запити Комісії, а не обмеження строків проведення перевірки відомостей про кандидатів на посаду судді. Як вбачається, спеціальна перевірка кандидатів на посаду судді має поширюватися на всі стадії призначення на посаду судді вперше.

Підсумовуючи, хотілося б зауважити, що в Російській Федерації, Республіці Білорусь, Республіці Молдова, Киргизькій Республіці та Республіці Казахстан інститут спеціальної перевірки вже не перший рік є інструментом відбору та формування високопрофесійного і високоморального суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя, втілюючи на теренах своїх держав європейські стандарти у сфері судочинства. І хоча для України інститут спеціальних перевірок кандидатів на посаду судді новий, впевнена, що спеціальна перевірка як комплексне вивчення інформації про особу, яка бажає стати суддею, стане важливою складовою механізмів відбору, що дасть можливість поповнення суддівського корпусу винятково чесними, моральними та професійними фахівцями, забезпечить прозорий механізм відбору кандидатів на посади суддів, а також сприятиме підвищенню авторитету судді, судової влади та держави в цілому, усунувши причини й умови, які сприяють злочинним проявам і корупції.